

JÓZEF BAKALARZ TChr

Halina Florowska. *Struktura polskiej emigracji politycznej w Szwajcarii w latach sześćdziesiątych XIX wieku*. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1976 ss. 110. Prace Komisji Nauk Historycznych. Nr 37.

Praca poświęcona jest ponad dwutysięcznej grupie polskich uchodźców politycznych, którzy po powstaniu styczniowym (1863 r.) znaleźli się na stałe lub tylko przejściowo w Szwajcarii. Zastanawia fakt, że spośród 10-12-tysięcznej rzeszy popowstańczych uchodźców polskich prawie 25% znalazło, choćby czasowo, schronienie w tym małym kraju. Wyjaśnienie tego faktu znajdujemy w drugim (spośród sześciu) rozdziale pracy, w którym autorka ukazuje życzliwy stosunek społeczeństwa i władz szwajcarskich do spraw polskich w okresie powstania, a po jego upadku wobec napływających tam różnymi drogami polskich uchodźców. Mimo różnych trudności, zwłaszcza finansowych, społeczeństwo, a pod jego naciskiem również władze kantonalne i federalne tego kraju, organizowały opiekę nad polskimi imigrantami. W tym celu zakładano tam spontanicznie propolskie komitety, które mobilizowały odpowiednio opinię publiczną oraz zbierały fundusze przeznaczone m. in. na utrzymanie, doraźne zapomogi, naukę zawodu, opiekę lekarską oraz wyjazd uchodźców do innych krajów.

Właściwym przedmiotem pracy jest struktura polskiej emigracji politycznej w Szwajcarii w latach 1863-1868. Ze względu na nieustanne wędrówki uchodźców wewnątrz tego kraju i poza jego granice opracowanie tego zagadnienia wymagało od Autorki wielu badań, w przeważającej mierze archiwalnych, o czym pisze w pierwszym rozdziale swej pracy. Podstawę źródłową książki stanowią skrupulatnie prowadzone przez szwajcarskie władze policyjne raporty, ankiety oraz rejestry polskich uchodźców, a także okólniki oraz korespondencja. Zebrany materiał, w dużej mierze statystyczny, Autorka opracowała według ustalonego przez siebie klucza i za pomocą komputera przetworzyła w szereg współczynników, dzięki którym w kolejnych rozdziałach (III-VI) przedstawia stan liczbowy oraz natężenie fali emigracyjnej, rozmieszczenie emigran-

tów w poszczególnych kantonach szwajcarskich, kierunki dalszych wędrówek uchodźców oraz liczne zależności między poszczególnymi cechami badanej zbiorowości.

W strukturze demograficznej uderza „młodość” postyczniowej emigracji. Jej średnia wieku wynosiła 28,5 roku, przy czym najmłodszy, samodzielnie wędrujący uchodźca liczył 16, a najstarszy 62 lata. Z wyjątkiem małej grupy kobiet, była to w zasadzie emigracja mężczyzn, w zdecydowanej większości wyznania katolickiego (ok. 92%). Ze względu na pochodzenie terytorialne przeważali emigranci z Królestwa Polskiego (60,7%), głównie z guberni warszawskiej, lubelskiej i radomskiej. W mniejszym odsetku znajdowali się tam emigranci z zaboru rosyjskiego (23%), austriackiego i pruskiego. Uchodźcy reprezentowali różne kategorie osób w strukturze społeczno-zawodowej z dominacją inteligencji (19,5%), rzemieślników (18,4%) i studentów (11,9%). Wśród inteligencji znalazła się również grupa 15 duchownych z niektórymi kapelanami oddziałów powstańczych.

Krótko zaprezentowana praca ma charakter ściśle naukowy, ale napisana jest w sposób przystępny. O jej wartości decydują staranne badania archiwalne oraz oparte na nich analizy. Na uznanie zasługują dołączone do pracy liczne tabele z różnymi współczynnikami, dzięki którym można, na zasadzie reprezentatywnej próbki, poznać charakterystykę całej polskiej emigracji postyczniowej. Mankamentem książki jest, jak się wydaje, ograniczenie metody pracy niemal wyłącznie do analizy ilościowej życia społecznego polskich emigrantów. W rezultacie Autorka zagubiła w gąszczu statystyk ogólny obraz życia zbiorowego i organizacyjnego uchodźców, a także ich odniesienie do miejscowego społeczeństwa. Wzmianki na temat polonijnych Towarzystw Wzajemnej Pomocy świadczą, że Autorka ten problem dostrzegą, ale poświęciła mu za mało uwagi i miejsca.